List 45. **NOVICE** Tečaj XXXIX.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 9. novembra 1881.

Obseg: Začetek podkovske šole ljubljanske. — Kako divji kostanj za živino rabiti. — Kaj bolje redi: krompir ali kruh, senó ali otava? — Spomini na deželne zbore. — Pasteurjevo cepljenje vrančnega prisada. — Kostanjevica na Dolenjskem. — Kje je stal grad Hengistburg? (Konec.) — Slovensko slovstvo. — Jezikoslovna zabavnica. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Začetek podkovske šole ljubljanske

se prihodnji ponedeljek, to je, 14. dne t. m., kakor je bilo v 43. listu „Novic“ uže napovedano.

Po takem se imajo vsi, ki mislijo stopiti v to šolo, v kateri si po dobro dovršeni preskušnji učenci pridobijo pravico samostojnega kovaškega mojsterstva, oglasiti ta teden na spodnjih Poljanah, kjer je ta šola, in se tu izkazati z vsemi spričali, ki so potrebna za sprejem v to šolo in so bila tudi v gori navedenem listu „Novic“ omenjena.

Vodstvo podkovske šole
v Ljubljani dné 6. novembra 1881.

Kako divji kostanj za živino rabiti.

Žalostna resnica je, da tisuč in tisuč vaganov divjega kostanja v našem cesarstvu vsako leto pod zlo gré, namesto da bi se porabil za to ali uno. Čeravno je uže do dobrega potrjeno, da je divji kostanjsi prav dobra živinska klaja, se vendar v jeseni še mar kater vrtnar jezí, kako bo ta nadležni sad iz vrta spravil! Drugod ga pusté ležati po tleh in po njem hodijo, dokler vsega ne poteptajo. Al ni greh zametovati sad, ki se po pravici sme kruh za živino imenovati?

Gospodarji! porabite vsak kostanjček za živino, ker jej je tečna in zdrava piča. Brez posebne priprave, brez stroškov morete to storiti: ovcam ga zmlite (šrotajte), goveji živini, posebno pa molznim kravam, ga napravljajte tako-le: Poberite divji kostanj in spravite ga na pôd ali kak drug suh in zračen kraj; da ne plesnije, se mora izprva večkrat premetavati. Plesnjiv kostanj ni za klajo in je celó škodljiv.

Predno pa začnete kostanj za klajo rabiti, vsujte ga v kadi, katere naj stojé bolj na gorkem, najbolje v hlevu; potem vlite čiste hladne vode na-nj, in tako dolgo naj se namaka v vodi, da se napenjati začne in da se izpreza (razpóka). Takrat je uže vinsko-kislatega duha, in to je znamenje, da je kostanjeva moka uže zavrela, — sedaj pa je tudi čas, da se živini poklada. 2 bokala (firkeljna) sta na dan za eno molzno kravo zadosti namesti najboljega žitnega drobú.

Kedar se je živina divjega kostanja privadila, je zelo požrešna na-nj, in kmalu se bote prepričali, da krave več molzejo in da je mleko dokaj bolje.

Samo po sebi pa se razume, da naj gospodar to reč tako napravi, kedar je začel kostanj pokladati, da ga poredoma poklada, to je, da si ga v kadéh tako pripravi, da ena kad za drugo pride na vrsto ako ga ima namreč veliko. Pa kar ga ima, če tudi malo, naj ga privošči živini.

To je najkrajša, najkoristniša in po skušnjah popolnoma potrjena pot, divji kostanj v prid obračati.

Kaj bolje redí: krompir ali kruh, senó ali otava?

V naravoslovnem časniku „Natur“ se bere pretres teh vprašanj. Podamo ga tudi našim bralcem; naj beró, prevdarijo in sodijo.

Zakaj neki — tako se bere v omenjenem časniku — se še zmerom toliko krompirja sadí, ker je vendar znano, da še zmerom rad gnjije, če ne na polji, pa v hramih; da ga včasih ne ostane več kot en sam koš, če ga je gospodar tudi pet košev pridelal? Fr. Salm pravi na to vprašanje, da je le stara navada tega kriva; kakor se ga pred 100 leti ni hotel nihče lotiti, da bi ga sadil, ga sadí sedaj vse, — kakor ga nekdaj ni hotel nihče jesti, češ, je le za prešiče, tako ga jé sedaj vse. Na svetu je vse le navada, navada pa je železna srajca. Kmetje sadé krompir uže tudi zato, ker vejo, da mestjani ne morejo biti brez njega, ga tedaj lahko prodajajo.

Kemija pa, to je, tista vednost in umetnost, katera vsaki stvari do kože pride, to je, katera vsako stvar zna na drobno razložiti, in potem izvé, iz česa da je zložena ali kaj da ima v sebi, — kemija ne govorí tako dobro o krompirji, kakor ljudje mislijo. Ona natanko kaže, da en polovnjak ržene moke ima toliko redivnega ali tečnega v sebi kakor sedem polovnjakov krompirja, ali če bi povedali to prav po domače, bi rekli: če se vsede ljudi okoli jedíla, ki je iz enega polovnjaka ržene moke napravljeno, jim bo to jedílo toliko zaleglo, kakor če bi se vsedli okoli sedem polovnjakov skuhanega krompirja.

Sem ter tjè uže kupuje bolj ubožno ljudstvo raje kruha kot krompirja, ker mu več zaleže.

Ravno tako ljudjé tudi ne spoznajo še, kakor bi imeli, tečnosti jajc. Ni ga jedíla, ki bi več teknilo, kot jajca. Kmetje pa še ne cenijo prav jajc, ker bi sicer gotovo vseh v mesto ne znosili na prodaj, ampak bi jih tudi za dom več prihranili zlasti tam, kjer nimajo nič mesenih jedíl. Posebno otrokom, ki bolehajo za bezgavkami ali bramorjem (Skrofeln), kaj dobro dé, ako se jim večkrat mehko kuhano jajce dá.

Obrnimo se še h klaji živinski. Znano je, da navadno veljá mrva (senó) za veliko boljo klajo kot otava. Če več pa ima klaja lesenega v sebi, toliko manj redí, — kolikor bolj pa zorijo trave na senožetih in kolikor stareje tedaj so, toliko bolj ulesené. Dr. Kaiser je izrajtal, da 100 funtov mrve nima več živeža v sebi kakor 72 funtov otave — in vendar se mrva dražeje plačuje kot otava. Da se otava večidel v slabejem vremenu kosí kot senó, in da potem takem večkrat zgubi veliko tečnega, ne more ravno otavi cene jemati; vsaj tudi mrva se spravlja marsikrat v deževnem vremenu. Kar otavi ceno pomanjšuje, je le to, da ni za konjsko klajo tako rabljiva kakor je mrva.

Tako beremo v listu „Natur“. Marsikatero zrno resnice je vmes.

Spomini na deželne zbore.

V deželnem zboru dunajskem

sta bila dva za kmetijsko gospodarstvo jako važna predloga stavljena pa tudi sprejeta.

Eden — poslanca Rufa in tovarišev — se glasí tako-le: „Vlada se naprosi po deželi v doljni Avstriji čedalje bolj občutljivemu pomanjkanju zdravnikov-kovačev (Curschmiede) na pripraven način na pomoč priti.“

Če uže na deželi doljne Avstrije, kjer imajo Dunaj in podkovsko živinozdravsko šolo blizo in kjer so premožni kmetovalci, manjka takih izučenih kovačev, da poleg podkovstva znajo tudi navadne bolezni ozdravljati, pač lahko vsak razume, kako še le v druzih revniših deželah manjka takih kovačev, ki so živinozdravski pomoćniki, posebno pa v tacih deželah, iz katerih kovači ne morejo na Dunaj hoditi se podkovstva in živinozdravstva učit, ker ne umejo nemškega jezika, brez katerega se dá podkovstvo in živinozdravstvo popolno dobro naučiti. Al prejšnja leta se celó ni mislilo na to, da bi se take šole osnovale tudi za nenemške učence, — vse je bilo v Avstriji le za Nemca narejeno, za drug narod nič, le Madjarov v Peštu niso popolnem pozabili. In zarad te nekdanje vladne nečimurnosti ni skor bilo izučenega kovača v nekaterih deželah in en sam c. k. deželni zdravnik je oskrboval živino cele dežele. In še dandanes smo v Ljubljani doživeli žalostno izkušnjo, da letos mora živinozdravska šola nehati, na kateri so se 30 let izučevali kovači-zdravniki (Curschmiede) ali živinozdravski pomočniki. Če tudi je hvale vredno, da se nastavljajo zadnja leta c. kr. okrajni živinozdravniki, je nasproti vendar dosti očitno, da kaki 4 taki zdravniki so celó redka pomoč lastnikom živine v sili. Če je kovaški mojster še tudi živinozdravnišk pomočnik, se to oboje vjema tako dobro in naravno, da imajo taki ljudje zaslužka toliko, da se radi naselijo po več krajih na kmetih.

Drugi v dunajskem zboru tudi sprejeti predlog velike važnosti se glasí tako:

„Vlada se naprosi postavno in veljavno za vse avstrijske dežele določiti, kaj se zadolženemu kmetu brez očitne škode, da popolno na kant ne pride, ne sme eksekutivno prodati.“ Naj sl. vlada dá po različnih deželah razmere malih kmetov preiskavati in najti najmanjši del kmetijske potrebščine, ki ne sme na boben priti. Ko bode na podlagi svojih preiskav vlada našla gradivo za tako postavo, naj jo kot načrt predloži državnemu zboru v obravnavo. — Res želeti bilo bi take postave, ki bi bila res dobrotljiva za revnega kmeta, da popolno ne utone v jezeru svojih nadlog.

Živinozdravska novica.

Pasteurjevo cepljenje vrančnega prisada

se je na Ogerskem v Kapuváru, kjer je asistent Pasteurjev gosp. Thuillier izkušnje delal, sijajno potrdilo. To je za zdravništvo velika sreča, kajti vrančni prisad ali črm (anthrax) je ena najhujih živinskih bolezen, in vendar zdravniki niso vedeli dozdaj kake zdatne pomoči. Da pa Pasteurjevo cepljenje proti vrančnemu prisadu prav tako more pomagati kakor cepljenje kóz zoper kozé pri ovcah, bo treba, da slavni Pasteur stopi s svojo iznajdbo tako pred svet, da bode živinozdravnikom popolno jasno, kako jo rabiti.

Ozir po domovini.

Kostanjevica na Dolenjskem.

Zgodovinska črtica; spisal J. L.

To malo mestece je bilo v srednjem veku precejšnje važnosti, in njegov početek je iskati precej zgodaj v srednjem veku.

Blizo Save, ne daleč od ustja Krke v Savo je stalo keltsko (slovansko) mesto Neviodunum, v leskovški fari, tam nekako, kjer ste dandanes vasi Trnovo (Drnovo) in Vihre.

To mesto se imenuje do osmega stoletja, potem pa čisto izgine iz zgodovine.

Utegnili so ga torej Obri (Avari) razdejati, ali pa morda Bolgari, ki so bili nekoliko let potem, ko je bil Karola Vélikega sin, Pipin, potolkel Avare, za kratek čas pridrli tudi v slovenske pokrajine. — Sovražniki so bili pač brez dvombe pred osmim stoletjem ali pa gotovo v tem stoletji razdejali to rimsko-keltsko mesto (municipij) in njegovi stanovalci so si morali drugod zavetja iskati. Varnejši kraji pred neprijatelji so bili otoki sredi Krke, kakoršna sta otok, na katerem Kostanjevica še dandanes stojí, in otok nad Št. Jernejem, kjer stojí grad Otočič (Wördl), dandanes lastnina grofa Margheri-a.

Zgodovina*) nam o Kostanjevici in o Otočiči uže v začetku 13. stoletja govorí; da je pa izlasti kostanjevški grad starejši, to nam njegova važnost v istih starih časih spričuje.

Na te otoke reke Krke in ob obala njena so utegnili namreč nekateri stanovniki, izlasti imovitejši pobegniti, in so tù morda iz ostalin starega mesta sezidali si varnejše zavetje. Po preiskavah nekaterih arheologov**) je vodila najbrž ne daleč od Kostanjevice skozi Krakovo (gozd) rimska cesta od štacije „Crucium“ (dandanes Razdrto ali Gruble pri Št. Jerneji) do Neviodunuma. Iz ostankov tega starega rimskega mesta je bilo morda sezidano tako zvano „Gradišče“ pri Malencah (ne daleč od Kostanjevice)***); to je bilo obširno zidovje, ki je obsegalo ali obdajalo površje, veliko kacih 8 oral. V tem zidovji je utegnilo

*) Valvazor.
**) Müller „Emona“.
***) Müller „Emona“.

zatorej ljudstvo potem zavetja iskati, ko se mu je bilo nekdaj veliko in mogočno mesto „Neviodunum“ na odprtem Krškem polji razdejalo. — Enako zavetje je pa imelo ljudstvo tudi na otoku kostanjeviškem, kjer si je bilo gotovo uže zgodaj grad sezidalo in okolo gradú nekaj hišic postavilo.

Slovensko in nemško imé (Landstrass) tega kraja utegneta enake starosti biti. Valvazor si razlaga imé „Kostanjevica“ — in mi ne vemo boljšega razlaganja — iz „kostanj“, kajti verjetno je, da je uže v istih starodavnih časih, ko so Slovenci to mesto utemeljevali, tu in v okolici rastel kostanj, kakor dandanes še. „Landstrass“ (e) se je utegnilo mesto pa imenovati po rimski cesti, ki je bila v starem in srednjem veku tod blizo napeljana skozi „Neviodunum“ proti Savi in naprej na Hrvatsko. Vsaj so bile rimske ceste v obče tako trdne, da so se v srednjem veku še dobro upotrebljevale, in arheologi nahajajo še dandanes sledóve teh cest, katerim velé Slovenci navadno „stare ceste“, a Hrvati „stari puti“. Sicer se pa v srednjem veku nahaja pisava „Landstros, Landstross, Landtrost, Landestrost“ in Valvazor tolmači besedo z „Landes-Trost“, kakor da bi Konstanjevica za svoje trdnosti voljo bila vsi deželi v tolažbo. Nekoliko bi bilo tudi v tem resnice, kajti v vsi „Slovenski krajini“, kakor se je Dolenjska v srednjem veku imenovala, je bila Kostanjevica v 13. stoletji največi, najbolj utrjeni kraj — in najstarejše mesto.

Početka mestu ali vsaj gradú se vé da ne moremo imenovati, tudi tega ne, kedaj je kraj dobil mestne pravice. Najbrž se je to zgodilo v 13. stoletji, v dôbi njegovega cvetja. Zakaj imenujemo 13. stoletje najvažnejšo dôbo za Kostanjevico, to hočemo v kratkem razložiti.

Prva letnica našega mesteca je 1220. V tem letu je bila namreč fara ustanovljena, in jej za župnika dan duhovnik z imenom Adalbert. (Bližnji večí fari: sv. Križ [prvi župnik Tomaž] in sv. Jernej [prvi župnik Bertold] ste bili kasneje ustanovljeni, obe 1248. leta.)

Lastniki kostanjeviškega gradú v mestu (sedaj farovž in šola) so bili gospodje kastelani kostanjeviški („die Herren von Landstrost“ — Castellani de Landestrost). Tako se na pr. imenujeta 1248. l. brata Henrik in Konrad.

Toda uže v tem času (morda okolo 1250. l.) prišel je grad (se ve da tudi z malim mestecem vred) v last koroškega vojevode Bernarda, ki je bil tudi posestnik Gorenjske in Dolenjske (brez Metliške straní). Za gotovo pa je imel grad v lasti naslednik Bernardov, namreč vojevoda Ulrik 1268. l. Toda gospodje kostanjeviški v tem letu niso bili zamrli, marveč se eden (z imenom Oton *) te stare plemenite rodovine še 1306. l. imenuje. **)

Kostanjevice najvažnejša dôba je bila — kakor smo uže omenjali — 13. stoletje. To pa iz dveh razlogov. Prvič so se v 13. stoletji v Kostanjevici novci kovali, in drugič je bil v ravno tej dôbi tù ustanovljen drugi največi samostan na Kranjskem, kakor nam ohranjeno poslopje še dandanes spričuje svojo nekdanjo čvrstost.

Novci so se na Kranjskem kovali samo v Ljubljani in v Kostanjevici, in to v dôbi koroškega vojevode Bernarda (Bernharda) od 1202. do 1256. l. To pravico je bil Bernard podedoval uže od svojih prednikov, in potrdila sta mu jo bila nemška cesarja Henrik in Friderik (1231. l., 1232. l.). Bernardovi novci, katerih se je nekaj malo še do današnjega dne ohranilo, so bili nekako posnetki novca, kakoršnega je koval oglejski patrijarh Wolfker 1204. do 1218. leta. Koval je pa vojevoda novce v Ljubljani in v Kostanjevici najbrž 1215. do 1225. leta. V pismih se pa ljubljanski njegov novec („Laibacensis moneta“) omenja l. 1248. do 1274., kostanjeviški (Landestrostensis) od 1252. do 1273. leta.

Kasneje pa se o tem novci več ne govorí, na pr. v pismu od l. 1304., ki se je bilo sestavilo menda v Kostanjevici, je uže o oglejskem novci govor. *)

Po ličnosti dela, ki je videti na ljubljanskem in kostanjeviškem novci, sodi se, da so bili njegovi izdelovalci Italijani. V Kostanjevico so pa pozneje prišli delavci iz Bréž (Friesach) na Koroškem, imenitnega kraja koroških vojevod, kajti kostanjeviški novec je po notranji vrednosti in zunanji sliki podoben onemu, ki se je v Brežah koval.

(Dalje prihodnjič.)

*) Vitez kostanjeviški z imenom Oton imenuje se tudi v pismu opata Jakoba tega samostana iz l. 1279., to je morda ista osoba. (Dimitz.)

**) Valvazor.

Starozgodovinske stvarí.

Kje je stal grad Hengistburg?

Spisal Dav. Trstenjak.

(Konec.)

V hengtsberški okolici je stala tudi občina Chrowata, današnji: Kraubath, v fari sv. Nikolaja v Susilu (ss. Nicolaus in Sausal). Ime „Chrowata“ opominja, da so se v oni okolici bili hrvatski Sloveni naselili.

Ta listina nas podučuje, da niso h krščanstvu spreobrnjeni Sloveni salcburške škofije „solitam justam et catholicam decimationem“ odrajtovali, kakor v slovenske kraje prišedši Nemci, in ker se v gori omenjeni listini govori o odrajtovanji desetine „secundum consuetudinem Sclavorum“, nam to pričuje, da so v prvi polovici 11. stoletja še po vsi zapadni srednji Štajerski Slovenci stanovali. Jedna bamberška listina nam pa celó poroča, da so v oni dobi še tudi po gornjem Štajerji bili naseljeni.

Nemški kralj Henrik III. je 2. oktobra leta 1048. svoje posestvo v Rothenmannu v paltski dolini daroval bamberškemu škofu. Omenjena listina poroča: „Praediolum Rottenmannum dictum in marchia Gotfridi in valle pagoque palta sitam, Slavonice dictam Cirminah“, in na konci darivnega pisma: „praefatum praedium Rottenmannum sive Cirminah dictum“. — „Cirminah“ je v „Čerminjah“, čermeni in červeni pomenja: rudeč, roth, zato Rothenmann. Palta označuje: mužo, iz korenike: pal (paliti, zapaliti, verletten, versumpfen) in tudi v venetščini najdemo: paltano, muža, močvirje. Mužnata reka, kraj katere glavno mesto Galicije Lvov stoji, se imenuje tudi po mužnati svoji vodi: Paltev, Peltev. Ker je kralj Henrik pristavil tudi slovensko ime, nam je to dokaz, da so še v Rotenmanu — Čerminjah Sloveni takrat stanovali.

V starem admontskem Saalbuchu (Liber Manuscriptus, IV. pag. 202) sem našel, da je nek: „liber homo Cholomanus“ poklonil svoje posestvo admontskemu samostanu, in to se je po slovenski meri ocenilo — „quod mansum unum Sclavonicum appreciatur“.

Ta „manus“ je ležal „in Treviah“ (Trebje, današnji: Trofayach, trg ¾ ure od Vordernberga sto-

*) Dimitz.

ječ), toraj so tudi nemški admontski benediktinci še našli v svoji okolici Slovene.

Celó v Traungavi v Steinfeldu še se omenjajo slovenski stanovniki okoli l. 993.: „in Steinveld et locum Riut — novale unum a suo Sclavo nomine Wenzo“ (Pachmayr „Annales Cremisan. pag, 36.). Ime Wenzo je tudi zaradi tega imenitno, ker to ime večkrat nahajamo na rimskih kamnih v zemlji starodavnih Venetov izkopanih: VENZONIS filius sem našel trikrat, in nominativ: VENZO, dvakrat.

Razven Contzena spozna v novejši dobi tudi učeni G. Rosen, da so starodavni Veneti bili Slovani. On piše: „Ortsbenennungen, die ein entschieden slawisches Gepräge haben, lassen mit Sicherheit auf eine slawische Autochtonenbevölkerung im heutigen Ungarn schliessen, von der das alte Volk der Heneter oder Veneter am adriatischen Meerbusen, ein Volk, dessen Name einerseits in dem der Stadt Venedig, und andererseits in der deutschen Volksbenennung Slawen, d. h. dem Worte Wenden fortlebt, nur einen vorgeschobenen Zweig bildete“ (glej „Deutsche Revue, herausgegeben von Richard Fleischer. II. Jahrg. Heft 9. Juni 1878. pag. 344.).

Slovansko slovstvo.

* „*Epistola encyclica ss. domini Leonis pp. XIII. Grande munus.*“ Editio slavica polyglotta.

Izšla je ta jako lična knjiga v Ciril-Metodovi tiskarni v Pragi in dobiva se tudi v ljubljanski „katoliški bukvarni“, ne vezana po 1 gold., a vezana po 1 gold. 30 nov. Ona obseza znano okrožnico preslavnega papeža Leona XIII. o apostolih slovanskih v izvirniku latinskem in v 7 slovanskih jezicih. Škoda, da motijo oko (v prestavi slovenski) nekatere tiskovne pomote in da je napis zavit po drugem narečji; sicer pa radi spregledamo te pogreške in hvaležni smo uže imenovani tiskarni, da je natisnila in založila važno knjigo, po kateri bo marsikdo z veseljem segnil in jo hranil kot svoj najdražji zaklad. Dobro bode došla posebno zgodovinarjem, ker je velevažnega zgodovinskega pomena, in prijateljem jezikov slovanskih, ker imajo tù priliko, primerjati razna narečja slovanska.

* *Družba sv. Mohora* izdala je za letošnje leto ter razposlala družbenikom sledeče knjige:

„Slovenski Goffine ali razlaganje cerkvenega leta“. Predelal Lambert Ferčnik, dekan v Žabnicah, IV. snopič.

„Hoja za Marijo Devico ali posnemanje njenih čednost“. Po P. Sebastijanu Zajlerju, premonstratencu, posnel B. Bartol, duhoven.

„Naše škodljive živali v podobi in besedi.“ Opisal Fr. Erjavec, profesor v Gorici. II. snopič.

„Občna zgodovina za slovensko ljudstvo“. Spisal Josip Starè, kr. profesor više realke v Zagrebu. VIII. snopič.

„Dr. Ignacij Knoblehar, apostoljski provikar v sredniji Afriki“. Za slovensko ljudstvo spisal Fr. Jaroslav.

„Koledar družbe sv. Mohora za navadno leto 1882“.

Iz družbenega oglasnika posnamemo, da je društvo štelo letos 517 dosmrtnih in 24.567 letnih udov, tedaj za 346 manj od lani. — Ker je za razpisana darila letos tekmovalo nad 40 pisateljev, je društvo tudi za letos razpisalo 8 daril po 35 gold., in sicer za štiri krajše, izvirne povesti v obsegu vsaj $^1/_2$ tiskane pôle in za štiri podučne spise različnega zapopadka v obsegu $^1/_2$ tiskane pôle. Za prihodnje leto namenjene so uže sedaj sledeče knjige: „Življenje blažene Device Marije in njenega ženina sv. Jožefa“. Spisuje Janez Volčič, župnik v Št. Marjeti na Dolenjskem. — „Križana usmiljenost“ ali „Življenje sv. Elizabete“, poslovenil P. Krizogon Majar. To knjigo lepšale bodo podobe. — Nadaljevanje „Občne zgodovine“ in „Škodljivih živali“. — „Slovenskih večernic“ 37. zvezek in običajni „Koledar za leto 1883.“ Slovenci! oglasite se toraj o pravem času in v prav obilni množini, da število udov ne bo zaostajalo, temveč rastlo v čast slovenskemu slovstvu.

Zabavne stvari.

Jezikoslovna zabavnica.

Znano je, kako nekatere vrste Nemci zaničujejo slovanski jezik z vsemi njegovimi narečji vred in to nekaj iz sovraštva do slovanskih narodov, nekaj pa iz nevednosti, ker se Nemec izmed vseh jezikov slovanskega najnerajši in najtežje uči. Svojo mržnjo do tega jezika kaj rad zagovarja in opravičuje s tem, češ, da je trd in za njegov jezik veliko besedi in zlogov celó neizgovorljivih. Največ zaničevanja v tem obziru ima trpeti češki jezik zavoljo posameznih zlogov, ki se pa tudi v našem slovenskem po večem nahajajo. Za predmet zasmehovanja si izbirajo navadno besede in zloge, v katerih je po več soglasnikov nakupičenih in to večidel zato, ker Čehi polglasnik (zamolkli) e pred črkama r in l, včasih celó pred črko n v pisavi izpuščajo. Slovenci tak e, za katerega je Metelko iznašel posebno znamenje ˃, izpuščamo (vsaj v novejšem času večina pisateljev) samo pred črko r, kakor Srbi, in tako se pišejo kratke besede čisto brez samoglasnika, na pr.: vrt, krt, vrv, črv, prst, smrt, grd itd. Po takih besedah posebno blastajo nasprotniki našega jezika, češ, da se mora pri njihovem izgovarjanji človek daviti; pa ne vedó, da pred vsakim rom tiči uže črka e (˃), katere zato treba pisati ni, ker se ne izgovarja popolnem, marveč skoro čisto požira.

Po tem vvodu lahko prestopimo k drobni nemško pisani knjižici, ki nam je te dni v roke prišla in v kateri nek Čeh prav dobro klesti Nemca, ki je javno na smeh stavil češki jezik, češ, da stavek „strč prst skrz krk“ se ne dá izgovoriti, še manj pa vglasbiti. V vezani besedi dokazuje ta Čeh prevzetnemu in nevednemu Nemcu, da ravno Nemec ima cele kupe tako trdih besedi, v katerih se e ne izgovarja, in če bi se tudi ne pisal, bi taka beseda okó še veliko huje bǫdla, kakor češka, ker bi bilo po pet, šest in še več soglasnikov na enem kupu; če je takih besedi več po vrsti, mora vsacega kar tilnik boleti. V končnicah namreč črko e Nemec ravno tako požira, kakor mi pred rom, celó še več, požira jo tudi pred lom in nom, kakor Čeh, zato mu pisatelj prav dobro poje:

Hörſt denn das e in Säubern, Sondern, Liefern und Weigern?
Hörſt es in Wiehern und Räuchern? Hörſt es in Ackern und Schillern?
Hörſt denn das e in Zimmern und Donnern? Hörſt es in Holpern?
Hörſt es in Wäſſern und Aeußern, in Flattern, Manövern und Schnitzern?
Hörſt denn ein e in Gabeln und Handeln? Hörſt es in Hageln, Zipfeln und Angeln, Eicheln und Hühneln? in Wackeln und Wimmeln?
Hörſt es in Faſeln und Faſſeln, in Doppeln, Satteln und Witzeln?
So gut hör' ich es auch im böhmiſchen trn, pln und strč prst!

Malo prej mu očita še to, da Nemec ima nakupičenih še drugih soglasnikov toliko, da jih ni lahko izgovarjati, in mu navede nemškega pisatelja Schlegelna izrek:

„Kopfschmerz macht Kopfschmerz, Pfropf pfropft dem Sprecher den Mund zu“.

Res, če bi kdo besedi „Pfropf pfropft“ desetkrat po vrsti izgovoril, bi si jezik spahnil ali ustnici skrhal. Kdo bo mogel brez spodtikanja izgovoriti „pf pfr“ in „pft-pfr“, ki tu skup pridejo? Slovan toliko soglasnikov nikjer skup nima.

Dalje mu dokaže, da ima Nemec zlog „prst“ v besedah „stolp(e)rst“ in „holp(e)rst“, v katerih črko e tudi požira; „strc“ ima v „meist(e)rt's“, „begeist(e)rt's“ itd., „krt“ v „ack(e)rt' itd. Ravno tako, kakor Nemec ta svoj e piše, bi ga lahko pisali tudi Slovani, a ti so — pravi pisatelj — preodkritosrčni, da bi pisali črko, ki se popolnem ne izgovarja; nad besedami „č(e)rt“, „v(e)rt“ itd. bi se ošabni in zbirljivi nemški jezik ne mogel spodtikati, ker jih ima v končnicah na tisuče.

Če bi Nemec tako pisal, kakor izgovarja, bi se tudi spodtikal nad svojim jezikom; pisatelj mu podá tu več vezanih stavkov, izmed katerih vzamemo mi le tega:

„Säubrst, säubrt und säubrn, fächlst, fächlt und fächln,
Nächstn und nächstns, frwickltr Knotn, frwickltn Knotns“.

Po vsem tem pravi češki pisatelj, da se Nemec še zmiraj preveč drži francoske in angleške pisave, ki očem mala črke, katerih uho ne sliši in jezik ne izgovarja. Kliče namreč Nemcem:

„Mächtig ist euere Literatur — wohl wahr — miserabel
aber die Orthographie; — —“
(Literaturo pač res mogočno imate, al grozno
Pravopisje vam je; — —“)

Glavno vodilo pisavi bodi: „Piši, kakor izgovarjaš“ — svetuje Čeh, in potem bo nemška pisava drugim narodom bolj prileżna, pa tudi Nemec se ne bo spodtikal nad slovansko pisavo. S tem — trdi pisatelj — bi se tudi mnogo časa, papirja in črnila prihranilo, prepisovalci nemških spisov bi bolje stali in nagleje prepisovali; ravno tako bi se tiskarna dela nagleje in ceneje izvrševala, prihranilo bi se časa, materijala in dela. V izgled podá jim te-le vrste:

Dajčr, praktišr Šrajbr! du kennst di frvikltn Regln
Dajnr Ortografi, di uncäligen niehtign Aeher,
Haufn fon Doplbuhstabn cum Strekn und Kürcn der Sylbn:
Welhr Frlust an Mühe und Cajt, an Stofn cum Šrajbn!
Trit in unsrn Šrajbrferajn! Wir habn di Regl:
„Šrajb den Vokal niht dort, wo Du denselbn niht ausprihst.“
Und Du hast den fraglihn Stab cum Messn des Šprahklangs.
Brudr, Gebrüdrn, frbrüdrt, frbrüdrst Dih brüdrlih uns niht?
Wilst Du niht? Dayht Dir barbariš di bömiše Šrajbart?
Nun wir cwingn Dih niht: šrajb wajtr den trüglihn E-šluk,
Hüte Dih abr cu majstrn den Klang der čehišn Šprahe,
Denke gewarnt des holprnden Springns, des Stotrns und Gurglns!

V dodatku se pisatelj norčuje še iz tega, kar je ponemčevanje vzlasti pri vojakih in po pisarnah na Češkem vkljub več ko dvestoletnemu prizadevanju doseglo. Sad vsega tega so pokveke, kakor: „halbrdoch! walletthous, štrof, krumfoter, felab“, v pisarnah pa: „pcirk, krihtsdiner, štandar“; v šolah se sliši: „lerigjon, štihand, kutnomt, kudentok“ itd. Če to ni tako, kakor pri nas na Slovenskem, pa jajce ni jajcu podobno.

Zato prav svetuje češki pisatelj prevzetnemu Nemcu, naj pred svojim pragom prej pometa, predno bo hotel slovanskih narodov jezik kritizirati in zasmehovati, ker take zmešnjave v pravopisji nima nobeden narod, kakor ravno nemški. Mi bi temu še pristavili to, da toliko tujih besedí tudi nobeden jezik nima, kakor nemški, in da je Nemec svoj jezik do sedanje veljave spravil le po brezozirnem skubenji vseh jezikov Evrope, Azije, Afrike in Amerike, kakor so nekdaj Rimljani iz svojega Rima svetovno mesto naredili le s tem, da so vsem drugim narodom s silo pobrali najlepše kinče in jih v Rimu nakupičili.

Tej kratki in površni razpravi bodi dodano še nekaj, kar označuje nemških pisateljev prevzetnost. V št. 2 nemškega zabavnika „Ueber Land und Meer“ od l. 1880. piše neki Eckstein pod naslovom „der deutsche Herbst (nemška jesen)', da o pravi literaturi in kulturi pri Rimljanih ni govorjenja, in sklene svoj vse druge narode zaničevajoči in le Nemce povzdigovajoči članek s temi besedami: „Najglobokejšega in najvišega čutja je zmožen le germanski (nemški) rod.“ To se pravi po domače: Vsi drugi narodi so niže vrste, Nemec pa je krona stvarjenja.

Mnogovrstne novice.

* *V Dardanelah* so zasačili z dinamitom naloženo, v Odeso namenjeno ladijo. Dinamit je bil namenjen nihilistom. Turška vlada je na zahtevanje ruskega poslanca dinamit konfiscirala.

* *V Bosni in Hercegovini* so se 1. in 2. novembra na mnogih krajih utrgali oblaki. Vsled tega so reke razvodenele, poplavile na široko polja in celó mesta, razrušile ceste, mostove in telegrafe, odnesle hiše; ljudje so se vendar rešili. Škoda je velika.

* *Delalci, nikar na Grško!* „Edinost“ piše pod naslovom „Svarilo“ sledeče: Uže zadnjič smo svarili, naj naši delalci ne hodijo na Grško, vsaj zdaj ne, ker tam razsajajo hude bolezni. To svarilo je bilo namenjeno onim delalcem, ki se nabirajo za korintski prekop. — Danes moramo v drugič svariti. Neko francosko društvo je spravilo več delalcev z Goriškega in Notranjskega v kamenolome v Patras ter jim plačuje na dan po 4 franke, to je 1 gld. 60 kr. S to plačo pa tam, ker je silna dragina, še živeti ne morejo. Najbrž vsled slabega življenja so začele med temi delalci razsajati strašne bolezni, tako celó, da so se še zdravi delalci silno prestrašili in da jih je Lloydov parnik na pol iz usmiljenja iz Patrasa nazaj pripeljal, ker niso mogli potnine plačati. Gospodje župani in duhovniki, svarite nevedne ljudí, naj ne hodijo v tuje dežele, dokler niso vprašali za svèt pametnih mož!

Naši dopisi.

Iz Slatine v Rumuniji 2. okt. — Zopet dela lemež ker se sedaj ozimina seje. Pri nas se za ozimino seje le pšenica; žito druge vrste ne. Zaradi prevelike suše se je letos malo ogrščine sejalo; prvi dohodek prihodnjega leta bode torej za nekaj milijonov manjši od navadnega. — Ker je letos pridelana pšenica zaradi žitne bolezni slaba, se je cena za kilo (900 funtov) znižala na 65 frankov. Koruza, katere se tudi ni dosti pridelalo, se plača s 45 franki za kilo. Pitane svinje se dobivajo cenó, ker je tù žnjimi malo kupčijo. Goveda so draga, primeroma še viša v ceni kakor plemenita živina na Avstrijskem. Kužnih bolezni sedaj nimamo. Konji so jako dragi. Slábi, zanikrni rumunski konji so dražji, nego dobri v Avstriji. Zato si pa tudi kalavaši (rumunska kavalerija — v vsakem distriktu eden polek — pri kateri

si mora vsak vojak sam konja kupiti) kupujejo svoje konje na Ogerskem. — V Bukurešti so skoraj vsako leto kmetijske razstave. Razstavljajo se največ stroji — a cela stvar ni dobro organizovana. Vzrok našega propada leži drugod. Pred vsem bi se imelo več skrbeti za izobraženje ljudstva in povzdigo poljedelstva in živinoreje. Rumunija bi potem postala dežela, v kateri bi sicer ne tekel méd in mleko, ampak srebro in zlato. — Zoper židovske nemire v Jaši, Galaci in v Berladu je minister Rosetti jako strogo postopal; zabranil je pa tudi prihod ruskim židom, kateri so v zadnjih letih v velikem številu k nam dohajali. — Rumunija napreduje orjaškimi koraki. Avstrijski častniki, ki so bili za časa okupacije podonavskih pokrajin po avstrijski vojski leta 1854. in 1855. tukaj pri nas, bi jedva spoznali deželo in ljudstvo. V 50 letih bode Rumunija skoraj evropska provincija. Narava je deželo obsula s svojimi darovi, in Rumuni, boječi se, da bi tudi drugi narodi ne obogateli po kupčiji in obrtniji ž njimi, bi se zategadel tudi najraje obdali s kitajskim zidom.

V Gorici 6. nov. — Ne „izpraševavke“, ampak „izpraševanke“ sem pisal jez v zadnjem svojem dopisu in hotel s tem reči, da ne le eksaminatorjem, temuč tudi kandidatinjam teče gladko znanstvena slovenska terminologija pri preskušnjah za dosego učne sposobnosti. Za meščanske šole je opravil preskušnjo 1 kandidat (Lah), drugi pa se je še pred pismeno preskušnjo umaknil. Tako se je tudi en kandidat za ljudske šole pred koncem izpita poslovil, drugi pa (Slovenec) dobil spričevalo štev. III. Kandidatinj je bilo 9 in so razen ene vse dobro opravile; dve ste dobili spričevalo štev. I, 4 štev. II, 2 štev. III; ena se je po prvih ustmenih izpitih odtegnila. — V našem centralnem bogoslovskem semenišči imamo letos 54 bogoslovcev (lansko leto samo 37). V 1. letu jih je 20 (18 rednih in 2 izredna, to je, eksternista); od teh je 8 rednih Goriških, in 2 izredna Goriška; Tržaških 7, Poreška 2, Krški (Veglia) 1. V 2. tečaji je vseh skup 13, v 3. 12, v 4. 9 poslušalcev. — Dne 31. okt. je imel naš deželni šolski svet sejo, ki je trajala od 10. ure do 2¼ popoludne. Predsedoval je dvorni svetovalec g. Rinaldini. — Imenovana sta za tukajšnjo okrožno sodnijo 2 nova deželno-sodnijska svetovalca — oba Slovenca — gg. Jož. Gorjup, sodnik v Korminu (brat prejšnjega svetovalca in dež. odbornika g. Antona Gorjupa) in Leopold Budan, sedaj sodnik v Ajdovščini. Dobro došla! — „Eco del Litorale“ je bil 2krat zaporedoma v prepoved dejan; prvikrat zarad sestavka posnetega iz časnika „Lega della democrazia“, ki je bil v „Tribüne“-i od besede do besede natisnen; drugikrat pa zarad nedolžne kritike one prve konfiskacije. Omenjeni sestavek izrazuje menjenje ‚Irredente“ o potovanji kralja Humberta na Dunaji. — Tukajšnje „društveno gledišče“ („Teatro di società“) je obhajalo sinoči (5. nov.) svojo stoletnico. Predstavljala se je opera, ki so jo igrali zdaj 100 let, ko se je gledišče odprlo; naslov tej igri je: „I viaggiatori felici“ („Srečni potovalci“); petje je prav prijetno. — Zdaj pa — gorjé Vam Kranjcem! — Nasproti železnični črti Loka Divača, za katero se potegujete s Tržačani vred Vi Kranjci, sta sklenila naša kupčijska zbornica in naše mestno starešinstvo prositi za črto čez Predél, in, ko bi ta ne bila mogoča, vsaj za črto iz Škofje Loke poleg Idrijce do Sv. Lucije in od tod skoz Gorico v Trst. To je črta, za katero se je naš vrli polkovnik vitez Karol Catinelli uže pred 40 leti poganjal. V tem zmislu pojdete peticiji na državni zbor.

Novomesto 4. novembra. — Kolegijalni kapitelj v Novomestu tužnega srca naznanja, da je veleč. gospod Simon vitez Wilfan, infulirani prošt, dekan in mestni župnik, zlatomašnik, vitez železne krone 3. reda itd. itd., po kratki bolezni, previden s svetimi zakramenti za umirajoče, v 80. letu svoje starosti, in 55. l-tu mašništva, danes 4. novembra ob 10. uri zjutraj mirno v Gospodu zaspal. Preblagi ranjki bodi častitim duhovnim bratom, vsem prijateljem in znancem v pobožno molitev priporočen.

Iz Koroške Bele. — Pri zadnji volitvi občinskega zastopa je bil izvoljen za župana Anton Šoklič, posestnik v Potokah, — za svetovalca sta bila pa izbrana France Čop in Miha Malej, posestnika v Beli.

Iz Kamnegorice 7. nov. (*Javna zahvala.*) Dolžnost spoznanja velikih dobrot zahteva, da se udano podpisano cerkveno in občinsko predstojništvo javno zahvali visokočastitemu gospodu Jožefu Zupanu, stolnemu proštu v Ljubljani za obilno denarno pomoč, ki so jo o teku treh let kot patron naši farni cerkvi podarili v znesku celih 300 gold. za raznotera popravljanja na cerkvi in farnih poslopjih. Sprejmite zato, preblagi gospod, v imenu cele farne občine izraz najtoplejše zahvale za toliko zdatno pripomoč, katero tem više cenimo, ker naša ubožna Kamnagorica ima malo dobrotnikov, lastni njeni dohodki pa so jako slabotni.

Cerkveno in občinsko predstojništvo.

Dovje 4. nov. — Slavna c. kr. kmetijska družba v Ljubljani spomnila se je tudi nas Gorenjcev, ter hotela tudi našemu kmetu pomagati, da se bode mogel na noge postaviti, in sicer tako, da ne bode njegovo premoženje pojemalo, temveč trdno stalo ali pa se še zboljšalo. No, zadnje ni ravno tako lahko, ker dandanes ima kmetovalec pretežko breme davkov, da bi si mogel svoje revno stanje v dobro in trdno spremeniti. Zadovoljen je že vsak, če mu gospodarstvo ne gre rakove poti, temveč da le izhaja, in mu ni treba dolgov delati.

Kakor sem gori omenil, spomnila se nas je c. kr. družba kmetijska. Kako neki? Poslala nam je gosp. Gustava Pirca, adjunkta deželne vinorejske šole na Slapu, da je tukajšnjim prebivalcem ob kratkem pa jedrnato povedal marsikaj zeló potrebnega o živinoreji.

Bilo je dne 1. novembra dopoludne, ko nas je razveselil g. Pirc s svojim prihodom. Po minulem kosilu ogledal si je najprej več hlevov in v njih nahajajoča se goveda. A bilo je ob času, ko slabo vreme uže toliko časa ne pripusti ljudem stelje si napraviti. Utegnil bi marsikdo reči, naj pa s slamo nastiljajo. Temu pa ni tako. Tukajšnji posestniki imajo premalo polja, da bi mogli slamo stlati. Ko bi tako delali, manjkalo bi potem živini krme. Sitno je zato bilo posebno za ljudí, da jim pri najboljši volji ni bilo mogoče g. Pircu s suhimi hlevi postreči. Pa kaj se hoče, vreme je vsega tega vrzok, ljudje, katerim je živina drag zaklad, in bi jo radi imeli snažno, gotovo tega niso zakrivili.

Ko si je živino in hleva ogledoval, dobil je več reči, o katerih je pozneje tudi govoril.

Ob 4. uri popoludne bilo je napovedano, naj se zberejo posestniki v šolski sobi, kjer se jim bode več važnega za živinorejce povedalo. Točno ob tej uri zbralo se je toliko kmetovalcev in sploh posestnikov živine, da je bila šolska soba polna ter da so še zunaj pri odprtih durih poslušali. (Dal. prih.)

Šenčur pri Kranji 6. nov. (*Javna zahvala!*) Podpisano županstvo si šteje v dolžnost, tukaj očitno po naših ljubih „Novicah“ zahvaliti se ne le sl. c. k. kmetijski družbi, ki je gosp. Gustava Pirca, adjunkta Slapenske šole, 30. oktobra nam kot popotnega učitelja poslala, temuč tudi gosp. G. Pircu, da je tako izvrstno, prav po domače in umevno nam o živinoreji in gnoji

govoril in marsikaj tudi novega povedal, kar si hočemo dobro zapomniti in po teh vodilih tudi delati.

Janez Čebašek, župan.

Iz Volčjega potoka pri Kamniku. — Pri volitvi občinskega starešinstva 2. dne t. m. so bili izvoljeni: za župana Franc Škerjanc, — za svetovalca pa Janez Tomšič in Jakob Kratnar, — vsi trije posestniki iz Volčjega potoka.

Iz Motnika 5. nov. (*Kako so nekdaj kmetje volka lovili?*) Uže nekaj časa preteklo je od tega, kar sem zadnjič poročal „Novicam“, da se je v naše planine volk pritepel. Do danes je uže čez 20 ovác pokončal; lovci so uže večkrat lov na-nj napravili, pa vselej brez vspeha. Ker se tedaj ne dá ustreliti, so stari možje začeli pripovedovati, kako so ga nekdaj lovili, ko še kmetje streliva niso imeli (sedaj ga pa ne smejo rabiti). Skopali so globoke jame, čez-nje so nametali gnatovja (veje in drugo šaro), da se je jama zadelala, na gnatovje pa so položili raztrgano ovco, — volk je prišel po ovco, pa se je v jamo vjel. Ko bi še sedaj to poskusili, morebiti ga bi preje vjeli, ko vsi lovci s svojimi puškami.

Križnik.

Iz Ljubljane. — Naši gosp. državni poslanci se podajo v nedeljo na Dunaj v državni zbor, ki se prične v ponedeljek. O božičnih praznikih prestane zborovanje, katero se po novem letu zopet nadaljuje in menda mnogo časa.

— Družbi kmetijski je ravnokar došel dopis, v katerem sl. deželna vlada centralnemu odboru poroča, da je sl. ministerstvo kmetijstva vsled ponavljanih peticij družbe kmetijske z odlokom od 26. oktobra štev. 11.904 dovolilo pogojema (vertragsmässig) službo potnega kmetijskega učitelja za Kranjsko deželo. Sl. ministerstvo želí, da bi se ta služba uže letošnje leto oddala morebiti po istih pogojih, po katerih je razpisana enaka služba za Goriško in Istrijo.

— V zdravstvenem oziru za nas Ljubljančane zeló važna naprava — nova klavnica — se je odprla minuli teden — 3. dne t. m. — slovesno vpričo c. k. deželnega predsednika, deželnega glavarja, mestnega župana in odbora, predsednika kupčijske zbornice in druzih veljakov ljubljanskih, pa tudi vseh mesarjev z g. Strukeljnom na čelu. In prav je tako bilo, kajti ovi slovesni dan zaznamova čas, da nismo Ljubljančani več v nevarnosti, iz kmetov skrivé dobivati mesá in drobú crknene ali pred poginom zaklane živine. Klavnica je lepo vrejena ter stane mestu nad 140.000 gold. Mesarji so je tudi sami veseli.

— (*Imenovanje gosp Karola Plešk-ta*), bivšega c. k. okrajnega sodnika v Litiji, za c. k. deželnega sodniškega svétnika pri c. kr. okrožni sodniji v Novomestu je vzbudilo v vseh pravicoljubivih krogih veliko radost. Mož, vedno zvest dolžnostim svoje službe, natolcevan za „panslavista“ zato, ker je na zemlji slovenski uradoval slovenski, — mož, ki je marsikako britko uro preživel o Vesteneckovi afêri v Litiji, dosegel je zdaj pod ministerstvom Pražakovim službo, ker more na viši stopinji mirno bivati.

— Gosp. Jan. Pribošič imenovan je vojnim kuratom I. reda v Ljubljani.

— Vsled poročila, ki ga je „Laib. Zeitg.“ prinesla v petek o zanimivi dogodbici v deželni norišnici na Studencu, naprošeni, naj bi „Novice“ skusile dobiti ono pesmico, ki so jo zložile in pele blazne ženice, jo priobčimo tukaj z malim popisom cele dogodbice. V blaznici Studenški, v kateri je vpeljano načelo angleških zdravnikov „norestraint“, po naše rečeno „ozdravljevanje brez vsake sile“, vršila se je uni teden neka domača ganljiva slovesnost, katera je znamenje prijaznega občevanja med zdravniki in pa bolniki onega zavoda. Bolniki hoteli so kazati primariju blaznice gosp. dr. Karolu Bleiweisu svojo udanost s tem, da so mu o njegovem godu izročili lepo sostavljeno voščilo, stvarjeno o momentih, ko se njih um razvedri. Po prebranem voščilu stopil je tercet blaznih žensk v kolo in v pričo velike množice druzih blaznih zapele so lepoglasno sledečo, od neke blazne ženske sestavljeno in vglasbeno pesmico, katero priobčimo zategadelj, da deželani spoznajo dobrodejni način, s kojim se z bolniiki ravná, in da se seznanijo z življenjem in občutki v tem zavodu bivajočih bolnikov. Pesmica se tako-le glasí:

Načemu častitemu gospodu primarijusu.

Mi nesrečni skupaj zbrani
In v norišnico odpeljani,
Gospod primarijus milostni
Bodite oče usmiljeni.
Bog Vas obvar'!

Mnogo, mnogo nas bolnikov
In zdihovanja je veliko;
Al ko vid'mo priti Vas,
Srce se utolaži v nas.
Bog Vas obvar'!

Gospod primarijus nam odbrani,
Bog nam zdrave Vas ohrani,
Mnogo, mnogo let Vam daj
Enkrat priti v sveti raj.
Bog vas obvar'!

Sestre so nam pomočnice
In skrbijo za sirotice;
One so res božji dar,
Jih sovražit' Bog obvar'.
Bog Vas obvar'!

Zdaj pa mi se Vam zročimo
In se Vam srčno zahvalimo
Za preobilnih nam dobrot,
Prejeli smo jih z Vaših rok.
Bog Vas obvar'!

— (*V deželnem gledališči*) so v nedeljo igrali nekdaj nemškemu svetu zeló priljubljeno burko „Wirrwar“ slovečega dramaturga Kotzebue-a, katero, primerno poslovenjeno po Josipu Cimpermanu, je dramatično društvo v nedeljo prineslo na pozorišče. Gledališče je bilo na vseh prostorih natlačeno polno, le nekatere obligatne lože so bile prazne. Burka se je večinoma vrlo dobro vršila po najboljih močéh, ki so dramatičnemu društvu na razpolaganje, zato ni smeha bilo ne konca ne kraja. To je resnica. — Ko bi izvirnik in prevod tako slaba bila kakor v „Slov. Narodu“ poroča gosp. dr. T. in pa v „Slovencu“ menda gosp. Haderlap, bi ne smela ta dva gosp. kritikarja karati Kotzebue-a in Cimpermana, ampak morala bi svoj ražel obrniti na „književnike“ dramatičnega društva, kateri so gosp. Cimpermanu izrekoma naročili, naj grajano burko posloveni.

— (*Na adreso gosp. c. kr. poštnemu komisarju Radoliski.*) Vredništvu „Novic“ je došel zavitek (kouvert) pisma v roke, katero s prav lepo pisavo v slovenskem jeziku je adresiran bil na „gospoda L. O. na Krki Pošta Krka pri Hudem. Dolenjsko.“ Pritisneno je na drugi strani kouverta kar 12, reci: dvanajst poštnih štempeljnov, ki so dokumenti, koliko svetá je obhodilo to pismo, ki je bilo v Št. Jerneji na Dolenjskem oddano na Krko na Dolenjskem pri Hudem. „Sicer nerad — piše nam častiti gospod, na katerega je bilo ono osodepolno pismo adresirano — vendar jeza človeka premaga. Da vidite, kako daleč je iz Št. Jerneja na Dolenjskem na Krko pri Hu-

dem, naj sl. vredništvu povem, da mi je prijatelj pisal pismo $^{3}/_{9}$, na pošti v Št. Jerneji je bilo sprejeto, kakor je iz zavitka razvidno, $^{4}/_{9}$; potem pa je revše ubogo, dasiravno je bil naslov prav čisto pisan in vse drugo, kar treba, natanko zaznamovano — se ve da vse v slovenskem jeziku — na Krko priromalo še le $^{19}/_{10}$, vmes pa „jerperg“ prosilo na **10** štacijonih, celó v „Fiume“ (na Reki) in v „Veglia“ (otoku Krku)! Romanje se je vršilo tako le: Pismo oddano $^{4}/_{9}$ na pošto v Št. Jerneji prišlo je $^{5}/_{9}$ na Reko in od tod $^{6}/_{9}$ na otok Krk (Veglia). Tukaj ležalo je mesec dni, a ker adresata le ni bilo najti, kakor kaže laška opomnja na zavitku, prišlo je $^{14}/_{10}$ v Krško na Dolenjskem. Tukaj so zopet iskali adresata ter potem pismo odposlali nazaj v Št. Jernej. Od tod šlo je $^{15}/_{10}$ v Novomesto, kjer je ležalo dva dni, $^{17}/_{10}$ ogledalo si je Kostanjevico, potem šlo nazaj zopet v Novomesto, od koder je slednjič $^{19}/_{10}$ srečno priromalo v Krko na Dolenjskem. Blaga poštna duša je bila ta, ki je slednjič slovenskemu naslovu „pošta Krka pri Hudem“ nemški pripisala: „Obergurk bei Pösendorf“ in tako je nesrečno pismo iz Št. Jerneja na Dolenjskem v Krko na Dolenjskem romalo prav kratko pot dolzih celih **45 dni**, dokler je prišlo na pravo mesto!! Kdor ne bi tega zanimivega potopisa verjel, naj se potrudi k vredništvu „Novic“ v Blaznikovo tiskarno, da vidi zavitek ves črn samih poštnih štempeljnov. Če bi bilo v tem pismu adresatu kaka nujna reč naročena, na priliko, kak poziv k gospóski, kako plačilo, kaka licitacija itd., kako veliko škodo bi prizadjala ta zamuda, katere kriv bil bi le poštar, ki svojega okraja toliko ne pozna, da bi vedel, da je Krka nemški Obergurk, „pri Hudem“ pa „bei Pösendorf“. Ker pa to skoraj ni verjeti, da bi poštar na Dolenjskem ne poznal slovenskih imen vsaj dolenjskih pošt, zato je zeló sumljivo, ali niso dotični poštni ekspeditorji, ki so pismo v rokah imeli, protivni slovenskemu jeziku nalašč pismo po svetu in celó v Veglio (Krk) pošiljali? Če gosp. komisár Radoliska na svojem potovanji ne bode bolje nadzoroval bistvena opravila ekspeditorjev, bi treba bilo, to nadzorstvo drugim rokam izročiti.

— (*Orožje in strelivo*) se sme prebivalcem Bosne in in Hercegovine le z dovoljenjem bosniške deželne vlade pošiljati.

— (*Vodo za Trst*) so kupili toraj vendar Tržačnni od Bistričanov. Vsak Bistričan, ki ima pravico do reke, dobi 16.000 gld. Ker Tržačani ne bodo vse vode potrebovali, ostalo je bode prej ko ne še vedno dovolj za mline in žage. Bistričanje skupaj dobijo po takem 160.000 gold.

— (*Eden izmed koroških usmiljenih bratov*) hodi sedaj po Ljubljani ter z vladinim dovoljenjem nabira mile darove za veliko cesarjevič Rudolfovo bolnišnico v Št. Vidu nad Celovcem. Ker se v omenjeno bolnico sprejemajo bolniki vsakatere národnosti, naj jo podpirajo tudi Slovenci.

— V delegaciji avstrijski Čehi nimajo niti enega zastopnika, in so torej, kakor se izraža „Tribüne“ na to stran konfiscirani. To je naredila pravičnost nemških nacijonalcev!

Iz Trsta. — Prečastiti gosp. tržaško-koperski škof dr. Dobrila je nevarno zbolel, al hvala Bogú, zdravje se povrača.

Iz Prage. — Cesarjevič Rudolf se je zopet skazal izskrenega prijatelja Slovanom. Pri dvornem obedu v Pragi igrala je vojaška godba od polka Ziemicki. Princ Rudolf jej ukaže, naj zaigra pesem „Kde domov moj“, kar se je precej zgodilo. Potem je zahteval še česko pesem „slovanske tance“; te pa niso mogli igrati, ker niso tistih not pri sebi imeli. Iz tega izgleda naj se učé nemškutarji, ker zaničujejo naš jezik in slovansko umetnost, ko še celó prestolonaslednik tako ljubi in ceni slovanske jezike in pesmi.

Laška. — „Irredentovci“ so proglasili protest zoper potovanje laškega kralja na Dunaj. Glavne misli tega protesta so sledeče: „Lahi se nočejo odpovedati svojih pravic (!) do Trentina in do Trsta in kralj nima pravice, v imenu naroda odpovedati se tem pravicam; avstrijski car je vladar po „milosti Božji“, laški kralj pa po „volji naroda“, toraj ne spada vkup; Lahi hočejo zvezo z narodi ne pa z dinastijami; zveza je toraj popolnem nenaravna in ne bo imela obstanka, ker jo bo podrl laški narod sam (!); Italija se sama lahko brani, ko bi kralj hotel poklicati svoj narod na pomoč, pa on se naroda boji.“

Iz Zagreba. — Po poročilih „Politike“ sta sekcijski načelnik dr. Muhič in vseučiliščni profesor dr. Vojnovič v pokoj dejana. Menda je to kazen, da se ta dva gospoda pri volitvah nista korektno po vladnem ukazu ravnala.

Iz Bosne. — Za nadbiskupa sarajevskega je imenovan P. Paskal Bukonič, frančiškanski provincijal obsedenih dežel. S tem imenovanjem dobiva prizadevanje biskupa Strossmayerja, kateri hoče katoliško hierarhijo zopet v Bosni in Hercegovini ustanoviti, veliko podporo. Bukonič je Bosnjak, izšolan v Rimu; on je bil voditelj one deputacije leta 1878., ki je v Pešti, sestavljena iz vseh stanov in veroizpovedovanj Bosne in Hercegovine, poklonila avstrijskemu cesarju ono adreso, v kateri je bil zvan knez obsedanih dežel.

Iz Nemčije. — Pri novih volitvah v državni zbor so se Bismarku nasprotne stranke zeló ukrepile. — V Berolinu je bil 27. oktobra hud napad na jude. Zbralo se je nad 4000 osob pred palačo državnega kancelarja Bismarka, upili so mu „hoch“, potem pa jude iz krčem in kavarn na ulice pometali.

Francosko. — V francoskem državnem zboru je bil 28. oktobra izvoljen za načelnika Gambetta s 317 med 464 glasovi. Ponudili so mu tudi predsedstvo v ministerstvu, katero je tudi prevzel.

Novičar iz tujih in domačih dežel.

Z Dunaja. — V pondeljek se zopet odpró vrata zbornici poslancev. Bog daj, da bi zborovanje bilo na pomoč tolikim deželnim potrebščinam!

— Vladni časnik „Wien. Zeitg.“ je objavil unidan stanje državnega dolgá koncem prvega pol leta 1881. Ves dolg je koncem junija znašal **3** milijarde, **215** milijonov in **356 945** gold., od katerega je treba plačevati letnih obresti **132** milijonov in **535 060** gold. Pomnožil se je ves dolg v zadnjem pol letu za 50 milijonov in 912.830 gold.

Listnica vredništva. Gosp. J. P. v J. D.: Vaš dopis je natisnen v 44. listu „Novic“. — Gosp. dopisniku iz Borovnice: Za danes veliko prepozno!

Žitna cena

v Ljubljani 9. novembra 1881.

Hektoliter: pšenice domače 9 gold. 10 kr. — banaško 10 gold. 3 kr. — turšice 5 gold. 53 kr. — soršice 7 gold. 80 kr. — rží 6 gold. — kr. — ječmena 4 gold. 39 kr. — prosa 5 gold. 3 kr. — ajde 5 gold. 30 kr. — ovsa 3 gold. 8 kr. — Krompir 1 gold. 60 kr. 100 kilogramov.

Odgovorni vrednik: Alojzi Majer. — Tisk in založba: J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani.